

do■co_■mo_■mo_србија

међународна радна група за
документацију и заштиту
грађевина, места и целина
модерног покрета

Минимални документациони досије 2003

Саставила: национална радна група Србије

0.1 ФОТОГРАФИЈА ОБЈЕКТА

- 0.1. **Наслов фотографије**
Спомен-збирка Павла Бељанског у Новом Саду
- 0.2. **Извор**
Породична заоставштина
- 0.3. **Датум**
Недатирано

Шифра у локалној бази података
REC-RS-021-b-0001

1. ИДЕНТИТЕТ ОБЈЕКТА

1.1.	Назив објекта Спомен-збирка Павла Бељанског	3
1.2.	Назив улице и број Трг галерија 3	4
1.3.	Град Нови Сад	5
1.4.	Покрајина/општина Војводина / Нови Сад	6
1.5.	Поштански број 21000	7
1.6.	Држава Србија	8
1.7.	Позиција у оквиру глобалног позиционог система 45°15'09.9"N, 19°50'45.7"E	9
1.8.	Класификација/типологија REC – рекреација: музејска зграда	10
1.9.	Статус и датуми заштите Спомен-збирка Павла Бељанског ужива правну заштиту од 1992. године, када је проглашена за споменик културе, непокретно културно добро од значаја.	11
1.10.	Статус и датуми заштите /	

2. ИСТОРИЈАТ ОБЈЕКТА

2.1.	Оригинални нацрт/намена Спомен-збирка Павла Бељанског је прва зграда у Новом Саду, и једна од првих у Југославији, саграђена искључиво за потребе музејског простора. Како су први наменски грађени европски музеји у стилу модерне архитектуре пројектовани, такође, за смештај легата појединих колекционара, претпоставља се да је српски дипломата Павле Бељански идеју за изградњу зграде за смештај своје колекције добио вршећи дипломатску службу у европским престоницама, односно путујући по Европи. Павле Бељански, дипломата и колекционар, студиозно се бавио колекционарством, дружећи се, пратећи и помажући српске уметнике од тридесетих година 20. века. Његова колекција је почетком педесетих година била позната као најпотпунија и једина систематски уобличена	13
------	---	----

- збирка уметничких дела српске ликовне уметности. Новембра 1957. године Бељански је споразумом с руководством АП Војводине колекцију поконио народу Војводине. Услови дародавца били су да се за колекцију сагради посебна зграда у Новом Саду, да буде самостална и да поклоњена збирка сачува своју целовитост.
- 2.2. **Датуми: наруџбина/завршетак** 14
- Конкурс за изградњу овог објекта, на који су позване београдске архитекте Милорад Маџура, Рата Богојевић, Иво Куртовић и Богдан Богдановић, расписан је 6. маја 1958. године. Павле Бељански, председник жирија, дозволио је Иви Куртовићу да накнадно достави свој пројекат због немогућности да га заврши у прописаном року. Иако није имао право на награду, Куртовићев пројекат је на крају оцењен као најбољи за смештај и излагање колекције. Куртовић је своје идејно решење за зграду Спомен-збирке Павла Бељанског потписао 15. јуна 1959. године, а зграда је, након дужег одлагања, свечано отворена 21. октобра 1961. године.
- За локацију новог објекта одабран је плац у најужем центру града, на Тргу галерија, поред Галерије Матице српске смештене у великој неокласицистичкој згради, коју је за потребе Продуктивне берзе саградио Лазар Дунђески, 1927. године.
- Куртовић је с много пажње пришао, не само функционалности објекта и архитектонском амбијенту, већ и врсти колекције, у великој мери водећи рачуна о њеном садржају.
- 2.3. **Пројектанти архитектуре и други пројектанти** 15
- Аутор пројекта зграде: Иво Куртовић
Аутор доградње: Катарина Бабић
Извођач радова: *Неимар*, Нови Сад
- 2.4. **Остале особе или догађаји везани за објекат** 16
- Аутор скулптуре Надежде Петровић у врту испред зграде Спомен-збирке Павла Бељанског: Мира Сандић
- 2.5. **Значајне измене са датумима** 17
- Даровном уговору из 1966. године, којим се након смрти Павла Бељанског (1965) поклања део имовине дародавца, претходила је доградња анекса за Меморијал Павла Бељанског. Како је у овом изложбеном простору планирано излагање дела уметничког (слике, намештај, књиге, дела примењене уметности) и документарног карактера (фотографије, писма, лични предмети, разноврсна грађа која данас чини основни део Документарног фонда Спомен-збирке), указала се и потреба за њиховим адекватним смештајем и музеолошком обрадом. Стога је, према пројекту Катарине Бабин, 1965. године дограђен југоисточни део зграде, у чије приземље су смештени канцеларија кустоса и депо, а на спрат изложбени простор Меморијала, за јавност отворен 1966. године. Ова целина обрађена је у хармонији с постојећим објектом и не нарушава његову композицију.
- 2.6. **Данашња намена** 18
- Данашња намена је остала иста – музејска установа.
- 2.7. **Постојеће стање** 19
- Грађевина је у целини у добром стању и редовно се одржава. У сарадњи

са Заводом за заштиту споменика, а понављајући првобитан изглед, саниран је у већем делу кров, замењене су подне мермерне плоче улазног хола, као и делом мермерне плоче на фасади.

3. ОПИС

3.1. Општи опис

Једносратни објекат је дубоко увучен у односу на регулациону линију. Чине га два грађевинска корпуса обједињена у јединствену целину улазом и холем. За канцеларију кустоса, гардеробу и фотокопирницу првобитно је било предвиђено приземље, док је подужни тракт објекта био резервисан за изложбени простор. На спрату се налази шест изложбених целина, које се обилазе у кружном току. Североисточна је ову функцију добила тек 1971. године као Меморијал уметника јер је првобитно предвиђено да буде кабинет Павла Бељанског, мада у те сврхе никада није коришћена. Меморијал уметника намењен је излагању портрета аутора заступљених у колекцији и документарног материјала о њима, а од 2000. године, заједно са улазном салом на спрату, користи се и као простор за тематске изложбе.

У складном односу с амбијентом дворишне целине, до уздигнуте улазне партије објекта води пространо степениште. Плато испред улазних врата наткрива једноставна надстрешница ослоњена на два метална стуба. Велике стаклене површине улазног портала осветљавају хол с билетарницом и трокрако степениште у дубини објекта. Десно од улаза је слободан правоугани изложбени простор, по вертикали рашчлањен с два реда стубова. Осветљен је низом великих стаклених површина на југозападној и северозападној фасади. С уличне стране, испред ове стаклене равни, повучене у дубину зграде, налазе се колонада и препуст спратног дела објекта. Као контрапункт овако динамично решеној фасади изложбеног дела, у продужетку се надовезује вертикално преломљена раван зида акцентована балконом на спрату. Целокупни простор спрата, нешто већи од приземног, подељен је на неколико неједнаких делова, осветљен је вештачким и природно зениталним светлом, које допире преко хоризонталних плафонских прозора. Спратни ниво је споља уобличен као потпуно затворена зидна опна. Кров је повучен иза привидне атике и обликован хоризонталном траком прозора, изнад које је бетонска плоча, као завршна раван која покрива зграду.

Изложбене просторе је Куртовић пројектовао предвиђајући различите могућности излагања музејских експоната и водећи рачуна о успостављању најбољег односа између њих и посматрача - у случају једностраног, обостраног посматрања, као и у случају доживљаја експоната изложених на различитим нивоима.

Сведене, једноставне архитектонске облике Куртовић је ликовно обогатио у завршној обради и материјализацији. Велике површине западног фасадног платна обложене су углачаним каменим плочама, док је вертикална раван источне фасаде, целом површином обложена рустично обрађеним каменим плочицама, тако да текстура обе површине остаје изражајна. Ограду балконских врата чини велика камена плоча с плитким рељефом у облику спиралног меандра - мотива познатог још из времена праисторије који је представљао вечност и јединство. Истим рустично обрађеним каменим плочицама обложене су и унутрашње површине у холу и

степенишној зони, док су остале површине углавном малтерисане. Посебну вредност објекта представља пејзажно уређење површине испред главне улазне фасаде, као и целокупне парцеле.

- 3.2. **Конструкција** 21
- Објект је саграђен у виду армиранобетонског скелета. Распони и одстојања леже у модуларној мрежи, осмишљеној за музејску установу. Зидови су изведени од опеке, а сви испади у виду стубова и балкона су од армиранобетонских конструктивних елемената. Међуспратна конструкција је ливена армиранобетонска ситноребраста таваница, док је степенишни крак решен као колонаста армиранобетонска плоча. Обимни зидови су од 38 цм дебљине. Међуспратна конструкција је ТМ- 5, са плочом од 6 цм. Предвиђен је раван кров са лантернама за осветљавање изложбене просторије. Једна страна лантерне је прекривена ентернит плочама.

- 3.3. **Контекст** 22
- Трг галерија служи као паркинг простор чиме се угрожавају архитектонске вредности и историјски значај музејских зграда које се ту налазе – Спомен-збирке Павла Бељанског, Галерије Матице српске и Галерије Рајка Мамузића. Уместо парка или неког другог јавног простора који би овај део града учинио привлачнијим и атрактивнијим, паркинг ове галеријске просторе чини неприступачним и одваја их од окружења у центру града.

4. ВРЕДНОВАЊЕ

- 4.1. **Техничка вредност** 23
- Вешто је решена структура објекта, осветљење, као и однос између посматрача и експоната. Посебну вредност објекта чини коришћење различитих традиционалних материјала и техника (рустичан камен) у комбинацији са савременим архитектонским техникама тог времена.

- 4.2. **Друштвена вредност** 24
- Изградња Спомен-збирке Павла Бељанског представља једну од прекретница у развоју југословенске архитектуре с обзиром да је прва зграда у Новом Саду, и једна од првих у Југославији, саграђена искључиво за потребе музејског простора. Изградња ове музејске зграде за смештај легата охрабрило је и друге колекционаре да поклоне своје колекције средини у којој живе. Такође, ова зграда је значајна јер је показала спремност државе да стане иза једног приватног колекционара. Спомен-збирка Павла Бељанског представља једну од најуспелијих архитектонских остварења када је реч о музејским и галеријским просторима у земљи. Спомен-збирка Павла Бељанског, заједно са Зградама Матице српске и Галеријом Рајка Мамузића, представља значајан музејски комплекс с потенцијалом да постане једно од најзначајнијих места окупљања и сусрета Новосађана. Нажалост, она још увек нема решено питање адекватног окружења.

- 4.3. **Културна и естетска вредност** 25
- Приликом пројектовања грађевина, па и Спомен-збирке Павла Бељанског, Иво Куртовић је водио рачуна о модуларној координацији - комбиновању конструкције, функције и пропорција човека у одређеном простору целине,

што је доприносило класицистичким пропорцијама и хармоничним односима зидних маса. Вешто компоновање маса доприноси утиску грациозности грађевине. Посебан уметнички доживљај ствара контрастирање различитих облика зидних маса, као материјала – стакла, глатких и рустично обрађених камених површина, а врхунац има у мотиву меандра на балкону. Рустичне зидне површине од ломљеног камена, као и мотив меандра, повезују ову грађевину са архитектуром и уметношћу Медитерана.

4.4. ● **Историјска вредност**

26

Спомен-збирка Павла Бељанског је већ након изградње привукла пажњу стручњака и шире јавности. Истицана је у локалној дневној штампи, али и у југословенској стручној литератури тог времена као изузетно архитектонско дело.

Ранко Радовић је у Вечерњим новостима посветио текст Спомен-збирци Павла Бељанског под називом „У знаку изузетног“ истичући архитектонске и естетске вредности које је унела у амбијент града.

Дијана Милашиновић Марић је у ТВ емисији Смисао ширког потеза оценила ово Куртовићево дело као узоран спој облика, конструкције и функције.

4.5. **Генерална оцена**

27

Различитом обрадом спољашњих и унутрашњих површина, комбиновањем различитих текстура, Куртовић је на згради Спомен-збирке Павла Бељанског постигао динамичност простора и богате светлосне ефекте светло-тамног. Грациозност и префињеност пажња посвећена детаљу, класичне пропорције и смиреност чине Спомен-збирку идеалним оквиром за колекцију Павла Бељанског, која се највећим делом може приписати тзв. грађанској уметности. Спомен-збирка и данас представља једну од најуспелијих галеријских и музејских зграда на простору бивше Југославије.

5. ДОКУМЕНТАЦИЈА

5.1. **Главне референце**

28

Пројектна документација:

1. Техничка документација Спомен-збирке Павла Бељанског

Чланци у часописима:

2. Р. Радовић, *У знаку изузетног*, Вечерње новости, Београд, 10.1.1964.
3. V. Brdar, *Spomen-zbirka Pavla Beljanskog - 40 godina kasnije*, DaNS br. 53, Novi Sad, mart 2006, str. 60-63.
4. V. Brdar, *Uticaoj tradicionalnog stvaralastva na arhitekturu Ive Kurtovica*, DaNS br. 69, Novi Sad, jun 2010, str. 61-64.
5. А. Стаменковић, *Прилог проучавању архитектуре Спомен-збирке Павла Бељанског у Новом Саду као један вид репрезентације у: Научни скуп посвећен Павлу Бељанском (1892-1965), Зборник радова, Нови Сад, 2012.*

Књиге:

1. В. Јовановић, *Спомен-збирка Павла Бељанског*, Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 1977, 49.
2. Иво Куртовић у: *Лексикон српских архитеката 19. и 20. века* (ур. З.

- Маневић), Грађевинска књига, Београд, 1999, 108-109.
3. Маневић, З. Лексикон неимара. Београд: Грађевинска књига, 2008.
 4. K. Hiel, *Morfološki elementi – motivi arhitekture Novog sada XX veka*, doktorska disertacija odbranjena na Arhitektonskom odseku Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu, 2004, 323-329.
 5. Д. Станчић, *Нови Сад од куће до куће*, Нови Сад: Градски завод за заштиту споменика културе, 2005, 532-537.
 6. В. Брдар, *Спомен-збирка Павла Бељанског и њен архитекта Иво Куртовић у: Монографија Спомен збирке Павла Бељанског*, Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 2009.
 7. В. Брдар, *Иво Куртовић*, Завод за заштиту споменика културе Београда, Београд 2011.
 8. Д. Станчић, *Уметничка топографија Новог Сада*, Нови Сад: Матица српска, 2014, 668-669.

ТВ емисије:

1. Д. Милашиновић Марић, *Смисао ширког потеза*, ТВ емисија, РТС 2, април 2004.

5.2.	Визуелни материјал у прилогу	29
	Породична заоставштина	
	Техничка документација Спомен-збирке Павла Бељанског	
5.3.	Подносилац извештаја/датум:	30
	Валентина Вуковић, децембар 2015.	